

14. Eric Steig and Gavin Schmidt. A bit of philosophy. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.realclimate.org/index.php/archives/2007/05/a-bit-of-philosophy>.

15. Irwin, Ruth. Climate Change and Heidegger's Philosophy of Science. Essays in Philosophy. Iss. 1, Article 4. – 2010. – Vol. 11. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.commons.pacificu.edu/eip/vol11/iss1/4>.

16. Paul Baer, Tom Athanasiou. Dead Heat: Global Justice and Global Warming. – 2002. [Electronic resource]. – Mode of access http://www.amazon.com/Dad-Heat-Global-Justice-Warming/dp/1583224777#reader_B00541Z8KW.

Булгакова М.Г. Некоторые философские аспекты проблемы изменения климата

Охарактеризована суть глобальной проблемы изменения климата. Обращено внимание на связь проблемы изменения климата с понятиями и категориями философского содержания. Рассмотрены некоторые философские аспекты предотвращения глобальных изменений климата. Сформированы предложения по формированию и внедрению эффективной климатоохранной политики.

Ключевые слова: изменение климата, парниковые газы, климатоохранная политика, философия глобальных экологических проблем.

Bulgakova M.G. Some philosophical aspects of climate change problem

The essence of the global climate change problem is characterized. The attention is paid to the relation of climate change problem with philosophical aspects. Some philosophical aspects of the climate change mitigation measures are overviewed. Propositions on forming climate protection policy are offered by the author.

Keywords: climate change, greenhouse gases, climate protection policy, philosophy of global environmental problems.

УДК 332.1.009.12

Аспір. М.В. Барун – Харківський національний автомобільно-дорожній університет

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ПРОБЛЕМ
ТА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Проаналізовано існуючі підходи до використання інструментарію в системі оцінок розвитку регіону, визначено проблеми та конкурентні переваги природно-ресурсного потенціалу, соціального та економічного розвитку Харківської області за допомогою SWOT-аналізу.

Ключові слова: сталий розвиток, інструментарій, проблеми, конкурентні переваги, регіон.

Вступ. На сучасному етапі розвитку світове співтовариство дійшло до тієї межі, коли стали істотно відчутні глобальні проблеми, які можуть призвести до занепаду та загибелі людства. Глобальні проблеми людства більшою або меншою мірою здійснюють вплив на кожну країну світу і на Україну зокрема, зіставлення її з іншими державами в світовому рейтингу дає змогу визначити вплив як глобальних проблем людства, так і відокремити специфічні національні проблеми, притаманні тільки нашій державі. Так, в глобальному індексі конкурентоспроможності Україна посідає 82 місце з 133 країн загальної кількості і перебуває поряд з такими країнами, як Гамбія та Алжир. Щодо політичної нестабільності, то Україна практично очолює список зі 165 країн світу і посідає 16 місце, а от екологічний показник виробничої діяльності є доволі непоганим (87 місце, поряд з Бельгією та Молдовою, зі 163 країн світу)

[6]. Основоположними принципами у вирішенні багатьох проблем як на рівні держави, так і на рівні регіонів є застосування принципів сталого розвитку.

Постановка завдання. Аналіз існуючих підходів до використання інструментарію в системі оцінок розвитку регіонів та дослідження проблем і конкурентних переваг Харківської області за допомогою SWOT-аналізу.

Основна частина. На сьогодні проблематику концепції сталого розвитку активно обговорюють в наукових кругах, оскільки чітке уявлення щодо сутності концепції допоможе при її практичній реалізації. Важливий внесок у розвиток ідей сталого розвитку зробили відомі українські вчені: Л. Мельник, С. Дорогунцов, А. Федоришева, Б. Данілішин, В. Геєць, А. Амоша, М. Чумаченко, С. Харічков, Б. Буркінський та ін.

На сучасному етапі в вітчизняній та зарубіжній науковій літературі існує багато тлумачень поняття "сталий розвиток". Так, Міжнародний інститут сталого розвитку надає таке визначення: "сталий розвиток означає об'єднання єдиного оточуючого середовища, економічної ефективності та благополуччя народів" [1]. Науковці-географи, розкриваючи сутність поняття сталого розвитку, акцентують увагу на забезпеченні екологічної та соціальної стабільності, тоді як науковці-економісти, опираючись на дослідження внутрішніх причин екологічних конфліктів, визначають необхідність інтернаціоналізації "зовнішніх ефектів" [4].

За визначенням С. Дорогунцова та А. Федоришевої, сталий розвиток асоціюється з "докорінними змінами функцій виробництва в відношенні до природного середовища" [2]. Б. Буркінський, В. Степанов та С. Харічков визначають сталий розвиток еколого-економічної системи як її здатність витримувати зміни, спричинені зовнішніми та внутрішніми впливами в економічних та екологічних підсистемах, а також здатність збереження вітчизняної динамічної рівноваги [3].

У дослідженнях з питань розвитку суспільства останнім часом чітко позначились два різні підходи щодо досягнення стану сталого розвитку і його підтримки, а саме:

- сталий розвиток має починатися та підтримуватися на рівні територіальної громади; глобальна сталість визначається сукупністю показників сталого розвитку громад світу;
- забезпечення сталого розвитку здійснюється по-вертикалі, що починається з населеного пункту і сягає глобального (світового) рівня [5].

На регіональному рівні концепція конкретизується за трьома напрямками: економічним, екологічним та соціальним, а стратегія сталого розвитку регіону базується на таких концепціях і теоріях: концепція сталого розвитку; концепція економічної безпеки; теорія кластеризації економіки; просторово-територіальна теорія; теорія конвергентно-дивергентного розвитку території; теорія вибору сценаріїв розвитку; теорія системної динаміки. Відповідно, наведені вище концепції та теорії мають відповідний інструментарій дослідження та своє призначення (табл. 1).

Сталий розвиток у стратегії регіону розуміють у двох значеннях:

- 1) як гармонійний розвиток трьох складових: соціальної, екологічної та економічної;

2) спроможність регіону розвиватися за визначеної траєкторією, не виходячи за порогові значення параметрів незважаючи на зовнішні збурення.

Табл. 1. Інструментарій дослідження та призначення концепцій та теорій розроблення стратегії сталого розвитку регіону

Концепція або теорія	Інструментарій дослідження	Призначення концепції або теорії
Концепція сталого розвитку	кількісна оцінка параметрів	для аналізу сталого розвитку регіону
Концепція економічної безпеки	порівняння параметрів з їх пороговими значеннями SWOT-аналіз	для визначення проблем сталого розвитку регіону
Теорія кластеризації економіки	SWOT-аналіз	для ідентифікації кластерів зростання економіки регіону
Просторово-територіальна теорія	модель "Центр-периферія"	для визначення територій зростання
Теорія конвергентно-дивергентного розвитку території	моделі дослідження конвергентно-дивергентних процесів	для визначення депресивних територій регіону
Теорія вибору сценаріїв розвитку	сценарний підхід	для визначення сценарію розвитку регіону
Теорія системної динаміки	імітаційне моделювання	для моделювання сценаріїв розвитку регіону

Одним з етапів визначення конкурентних переваг та обмежень розвитку регіону є проведення SWOT-аналізу, який передбачає оцінку сильних внутрішніх сторін (конкурентних переваг), які містять основу його розвитку; слабких внутрішніх сторін (недоліків), які ускладнюють умови розвитку; зовнішніх сприятливих можливостей, що є або можуть виникнути в майбутньому та зовнішньої потенційної загрози.

За допомогою SWOT-аналізу здійснюється дослідження загального природно-ресурсного потенціалу, складових його сталого розвитку, тобто соціальної, економічної та екологічної сфер, за якого враховуються глобальні та національні проблеми, що впливають на розвиток регіону, здійснюється ідентифікація проблем та вибір пріоритетних напрямків розвитку регіону. На прикладі Харківської області проведено SWOT-аналіз природно-ресурсного потенціалу (табл. 2), соціального (табл. 3) та економічного розвитку (табл. 4) [6].

Табл. 2. SWOT-аналіз природно-ресурсного потенціалу Харківської області

Сильні внутрішні сторони (конкурентні переваги)	Слабкі внутрішні сторони (недоліки)	Зовнішні потенційні загрози	Зовнішні сприятливі можливості
Вигідне географічне розташування	периферійність місцезнаходження	зміна напрямку транзиту енергоносіїв із Росії в Європу	покращання політичних та економічних відносин з Росією
Значні земельні ресурси – переважно чорноземи	порушення екологічної допустимої площі сільськогосподарської зораності земель; Зниження родючості ґрунтів	неврегульованість земельних відносин; Невідповідність використання земельних ресурсів вимогам раціонального природокористування	рекультивация земель; Зміна суспільно-економічних відносин на селі; Законодавче регулювання раціонального природокористування

Помірно континентальний клімат	розташування в зоні ризикового землеробства	зміна клімату та глобальне потепління	державна політика зі зниження викидів в атмосферне повітря
Видове різноманіття лісових масивів	лісистість території нижча за середню по Україні	штучна висадка лісів	видове різноманіття лісових масивів
Рівнинний рельєф території	відсутність цілеспрямованої державної політики зі збереження земельних ресурсів	експансія іноземних компаній в сільське господарство і нерациональне природокористування з їх боку	
Значні розвідані запаси паливно-енергетичних копалин (природного газу, бурого та кам'яного вугілля, нафти)	стала тенденція до виснаження нафтогазових родовищ	недостатні інвестиції з боку держави в геологорозвідувальні роботи та технічне переоснащення галузі	зменшення структурних диспропорцій в регіональному енергетичному виробництві та споживанні; впровадження енергозберігаючих технологій в економіці
Наявність достатньої сировинної бази для виробництва будівельних матеріалів, скляної та оптичної продукції	недостатня конкурентоспроможність вітчизняних виробників будівельних матеріалів, скляної та оптичної продукції	конкуренція з боку іноземних компаній-виробників будівельних матеріалів, скляної та оптичної продукції	державна підтримка розвитку житлового комплексу; Державна підтримка розвитку оптичної галузі

Табл. 3. SWOT-аналіз соціального потенціалу Харківської області

Сильні внутрішні сторони (конкурентні переваги)	Слабкі внутрішні сторони (недоліки)
Розгалужена мережа медичних закладів загального профілю та спеціалізованих медичних установ. Наявність наукових медичних установ АМН України. Достатньо високий рівень кваліфікації медичного персоналу.	відоме сальдо природного приросту населення; високий рівень захворюваності населення, перелусім онкологічними та серцево-судинними хворобами; високий рівень дитячої смертності; незадовільна якість і висока вартість медичних послуг та ліків; слабка матеріально-технічна база медичних установ
Низький рівень офіційного безробіття. Наявність розгалуженої мережі соціальних установ	низький рівень середньої заробітної плати; низький рівень мінімального розміру пенсій; обмежені можливості щодо працевлаштування в сільській місцевості
Наявність галузей з виробництва електроенергії та тепла, власного видобутку природного газу та поступова їх модернізація	незадовільна якість та висока вартість житлово-комунальних послуг; значний знос основних фондів і висока енергоємність житлово-комунальної галузі
Наявність значних земельних ресурсів – переважно чорноземів. Наявність галузі з перероблення сільськогосподарської продукції та випуску продуктів харчування	нерациональна структура споживання населенням продуктів харчування; низька якість та висока вартість продуктів харчування

Розгалужена система учбових та шкільних закладів. Наявність наукових установ НАН України	зниження рівня початкової та середньої освіти; зниження рівня вищої освіти та її невідповідність реальним потребам економіки; слабка матеріально-технічна база наукових та навчальних установ і шкільних закладів; Недоступність вищої освіти для малозабезпечених верств населення; внутрішньо регіональна диференціація за рівнем соціального розвитку та наявність депресивних територій
Наявність будівельної галузі та з випуску будівельних матеріалів	недостатня забезпеченість населення житлом
Зовнішні сприятливі можливості	Зовнішні потенційні загрози
Запровадження системи первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини Розвиток державно-приватного партнерства в соціальній сфері Запровадження ефективної системи адресної допомоги незахищеним верствам населення Державна цілеспрямована політика в сфері зайнятості населення Реформування сфери житлово-комунального господарства та зниження його енергоємності Цільова державна підтримка пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки Запровадження ефективної державної політики з подолання депресивності територій Здійснення державної програми будівництва доступного житла	високий рівень зовнішньої міграції населення; недостатнє та неефективне державне фінансування системи охорони здоров'я, освіти, науки та житлово-комунального господарства; великий дефіцит державного бюджету та пенсійного фонду; низька якість та ефективність державного управління; високий рівень корупції

Табл. 4. SWOT-аналіз економічного потенціалу Харківської області

Сильні внутрішні сторони (конкурентні переваги)	Слабкі внутрішні сторони (недоліки)
Значні земельні ресурси – переважно чорноземи	занепад тваринницької галузі та незабезпеченість населення деякими видами сільськогосподарської продукції
Значні поклади бурого та кам'яного вугілля	висока частка домінуючого паливно-енергетичного ресурсу в загальному споживанні; висока енергоємність ВРП; стала тенденція до виснаження нафтогазових родовищ
Приграничне розташування з країнами СНГ	низька частка машинобудування в промисловому виробництві; безповоротна втрата окремих виробництв і галузей машинобудування; високий рівень не завантаженості виробничих потужностей; високий рівень зносу основних засобів виробництва
Високий науково-освітній потенціал	низька частка підприємств, що впроваджують інновації; недостатні обсяги реалізації інноваційної продукції; недостатня кількість спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи; низький рівень підприємницької активності; незадовільний стан інфраструктури, а передусім автомобільних доріг

Розгалужена фінансово-кредитна система	низький рівень покриття експортом імпорту; висока питома вага сировинного та низького ступеня перероблення експорту в загальному обсязі товарів; недостатні обсяги інвестицій в основний капітал; значна частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі
Зовнішні сприятливі можливості	Зовнішні потенційні загрози
Державна цілеспрямована політика підтримки високотехнологічних галузей економіки	зміна технологічного укладу в економіках провідних країн світу; прискорення науково-технічного прогресу в світі
Ефективна державна політика підтримки вітчизняного товаровиробника	протекціоністська політика урядів держав світу до своїх товаровиробників; зміна міжнародного розподілу праці внаслідок глобалізації; зростання рівня конкуренції на зовнішніх та внутрішніх ринках продукції
Зміна суспільно-економічних відносин на селі	імпорт дешевої неякісної продовольчої продукції
Посилення вимог до якості імпортованої продовольчої продукції	глобалізація економіки та експансія ТНК; зростання фінансової нестійкості світової економіки
Створення ПФГ з ТНК ведучих країн світу	вичерпання запасів ряду сировини і палива
Ефективна державна політика енергозбереження	низький рівень свободи підприємництва та непривабливий бізнес-клімат
Реформування дозвільної системи	високий тягар та рівень складності податків; низька кредитоспроможність країни для прямих іноземних інвестицій
Прийняття податкового кодексу та подальше його удосконалення	політична нестабільність в країні; низька якість та ефективність державного управління; значне від'ємне сальдо поточного рахунку платіжного балансу; високий дефіцит державного бюджету; високий зовнішній борг держави та корпоративного сектору
Проведення фінальної частини чемпіонату Євро-2012	високий рівень корупції
Реформування системи державного управління	
Ефективна державна політика боротьби з корупцією	

Висновки. Проведений аналіз конкурентних переваг та недоліків, зовнішніх сприятливих можливостей та потенціальних загроз Харківської області дає змогу зробити такі висновки:

- незважаючи на спільні фінансові, організаційні та правові проблеми регіонального розвитку, Харківська область, за деякими питаннями, демонструє кращі соціальні та економічні показники розвитку та має низку ряд конкурентних переваг;
- протягом останніх п'яти років система регіонального управління має чітку направленість та визначеність, що забезпечило Харківській області високі позиції в рейтингу конкурентоспроможності;
- до важливіших орієнтирів регіональної політики Харківської області можна віднести: підтримка інновацій в економічній сфері; зміцнення місцевої фінансової системи; застосування маркетингових стратегій; здійснення цілеспрямованої інформаційної політики в контексті підвищення конкурентоспроможності регіону; кооперація бізнес-суб'єктів;
- під час формування ефективної регіональної політики рішення повинні базуватися на потребах і можливостях існуючих підприємств регіону, необхідно вивчити потреби інших регіонів з метою збільшення обсягів виробництва;
- стан автомобільних доріг є впливовим фактором економічного розвитку регіону, тому зусилля влади мають бути зосереджені на покращенні цього питання.

Однак треба зазначити, що без покращення соціально-економічної ситуації загалом по країні, неможливо досягти поставлених цілей в окремому регіоні.

Література

1. Оленьев В.В. Глобалистика на пороге XXI века / В.В. Оленьев, А.П. Федотов // Вопросы философии. – 2004. – № 4. – С. 18-30.
2. Дорогунцов С. Сталий розвиток в управлінні еколого-економічними системами / С. Дорогунцов, А. Федорищева, О. Ральчук // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2001. – № 1. – С. 74-83.
3. Буркинський Б.В. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития : монография / Б.В. Буркинський, В.Н. Степанов, С.К. Харичков. – Одесса : Изд-во "Феникс" / ИПРЭИ НАН Украины, 2005. – 575 с.
4. Андреева Н.Н. Экологически ориентированные инвестиции: выбор решений и управление : монография. – Одесса : ИПРЭИ НАН Украины, 2006. – 536 с.
5. Сталий розвиток територіальної громади: управлінський аспект : монографія / за ред. Ю.О. Куца, В.В. Мамонової. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2008. – 335 с.
6. Офіційний сайт Харківської обласної Державної адміністрації. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.kharkivoda.gov.ua/ru/>.

Барун М.В. Современные подходы к оценке проблем и конкурентных преимуществ устойчивого развития региона (на примере Харьковской области)

Проанализированы существующие подходы по использованию инструментария в системе оценок развития региона, определены проблемы и конкурентные преимущества природно-ресурсного потенциала, социального и экономического развития Харьковской области при помощи SWOT-анализа.

Ключевые слова: устойчивое развитие, инструментарий, проблемы, конкурентные преимущества, регион.

Barun M.V. The modern approach to the appraisal of problems end of competition edges of stable development of the region (an example of Kharkov region)

The existent approaches to the use of tool in the system estimations of development of region were analyzed in article. The problems and competition edges of natural-resource potential, social and economic development of Kharkov region were certain by SWOT-analysis.

Keywords: stable development, tool, problems, competition edges, region.

УДК 631.15:658.011

Ст. викл. Л.В. Демедюк –
Львівський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ПРИМІСЬКОЇ ЗОНИ

Досліджено тенденції розвитку особистих селянських господарств приміської зони. Визначено перспективи забезпечення сталості цих господарств.

Ключові слова: особисте селянське господарство, приміська зона, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Особисті селянські господарства є основними виробниками продукції сільського господарства. Велика кількість таких господарств (понад 320 тис. у Львівській обл. у 2010 р.), визначальна роль у

сільській економіці зумовлюють необхідність у проведенні досліджень не тільки тенденцій їх розвитку, а й сталості розвитку. Згідно зі Стратегією сталого розвитку України, сталим є такий розвиток, який задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Сталий розвиток – це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі сталого розвитку лежать невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток [1]. Концепція сталого розвитку стосується не лише сільськогосподарських підприємств, а й особистих селянських господарств, зокрема розташованих у приміській зоні. Аналіз останніх публікацій. Вирішенню проблеми розвитку особистих селянських господарств та сталості сільськогосподарського виробництва присвячені праці П.С. Березівського, Н.І. Василенко, Ю.Є. Кирилова та І.В. Осадчук [1-3]. У країні прийнято Стратегію сталого розвитку України [4]. Однак Стратегію не передбачені заходи щодо забезпечення сталості розвитку особистих селянських господарств.

Метою роботи є визначення тенденцій розвитку особистих селянських господарств приміської зони та напрямів забезпечення його сталості.

Виклад основного матеріалу. Особисті селянські господарства є однією з форм самозайнятості сільського населення, спрямованої на самозабезпечення продуктами харчування в умовах недосконалості соціально-економічних систем та неможливості отримання інших видів доходів на достатньому рівні. Основною їхньою перевагою, порівняно з іншими формами зайнятості, є значне зниження економічних і соціальних ризиків, хоча за низького рівня задоволення матеріальних і духовних потреб сільських жителів. Тому найбільшого розвитку такі господарства набувають в умовах соціально-економічних криз, коли ступінь самоексплуатації їх власників зростає. В умовах економічного зростання, підвищення рівня зайнятості і доходів сільського населення їхнє значення в економіці сільського господарства і сільських домогосподарств знижується.

Основне функціональне призначення особистих селянських господарств полягає у забезпеченні господарюючої сім'ї продуктами харчування власного виробництва. Для характеристики ступеня виконання цієї функції дослідники використовують показники обсягів виробництва і споживання продуктів харчування на одну особу в особистих селянських господарствах.

Упродовж 2000-2010 рр. господарства населення Львівської обл. зменшили валове виробництво продукції сільського господарства у порівнянних цінах 2005 р. з 3592,4 до 3083,7 млн грн, тобто на 14,2 %. При цьому темпи скорочення обсягів виробництва продукції рослинництва були значно вищими, порівняно з аналогічним показником у тваринництві. Питома вага господарств населення у загальному обсязі виробленої продукції за досліджуваний період зменшилася з від 90,8 до 73,7 %.